

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Кафедра філософії та політології

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

обов'язкової освітньої компоненти

Філософія науки

для підготовки здобувачів
другого (магістерського) рівня вищої освіти

Галузь знань	<i>В Культура, мистецтво та гуманітарні науки</i>
Спеціальність	<i>В 10 Філософія</i>
Предметна спеціальність	–
Спеціалізація	–
Освітня програма	<i>Філософія та феноменологія духовного досвіду людини</i>
Факультет	<i>історії, права та публічного управління</i>

Автор: д. філос. н., професор, Ковтун Наталія
Розглянуто та схвалено
на засіданні кафедри філософії та політології
Протокол від «11» березня 2026 р. № 11
Завідувач кафедри _____ Наталія КОВТУН

Житомир 2026

УДК 167/168(075)

Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (Протокол № 8 від 27 березня 2026 року).

Схвалено кафедрою філософії та політології Житомирського державного університету імені Івана Франка (Протокол № 11 від 11 березня 2026 року).

Укладач:

Ковтун Наталія – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії та політології (Житомирський державний університет імені Івана Франка).

Рецензенти:

Панчук Ірина – доктор філософських наук, професор, декан факультету історії, політології та міжнародних відносин (Рівненський державний гуманітарний університет);

Соколовський Олег – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії та політології (Житомирський державний університет імені Івана Франка);

Вітюк Ірина – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри журналістики та філософських студій (Державний університет «Житомирська політехніка»).

Методичні матеріали до практичних занять обов'язкової освітньої компоненти «Філософія науки» для підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності В 10 Філософія освітньої програми Філософія та феноменологія духовного досвіду людини / укладач: Наталія Ковтун. Житомир: Видавництво ЖДУ, 2026. 24 с.

Методичні матеріали до практичних занять обов'язкової освітньої компоненти «Філософія науки» укладені для підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності В 10 Філософія, освітня програма Філософія та феноменологія духовного досвіду людини. Вони будуть корисні для здобувачів ЗВО й усіх зацікавлених у цій проблематиці.

УДК 167/168(075)

© Ковтун Н., 2026

© Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2026

ЗМІСТ

Зміст.....	3
Передмова.....	4
Навчально-тематичний план.....	5
Тема 1. Філософія науки: предмет та етапи становлення	6
Тема 2. Принципи наукового пізнання. Проблема суб'єкта і об'єкта пізнавального процесу.....	7
Тема 3. Форми наукового пізнання	9
Тема 4. Філософсько-етичні проблеми наукового пізнання	11
Тема 5. Емпіричні методи наукового аналізу	13
Тема 6. Емпіризм і емпіріокритицизм у позитивістській методології наукового дослідження	15
Тема 7. Теоретичні методи наукового дослідження	16
Тема 8. Метод аналізу у структурі наукового дослідження.....	18
Тема 9. Методологічний плюралізм некласичного і постнекласичного періоду розвитку науки	20
Рекомендована література (основна та додаткова).....	23

ПЕРЕДМОВА

Освітня компонента «Філософія науки» є важливою у підготовці фахівця з дизайну. Вона є однією з обов'язкових освітніх компонент освітньої програми Філософія та феноменологія духовного досвіду людини. Основною метою вивчення освітньої компоненти «Філософія науки» є спрямування майбутніх магістрів на оволодіння філософськими основами та методологією науки, що досліджує сутність, виникнення і формування, структуру та ідеали, норми та цінності, функції та особливості наукових досліджень. За вимогами освітньо-професійної програми передбачено в процесі цієї освітньої компоненти опанування теоретичними знаннями та набуття практичних навичок з філософії науки.

У межах цього навчального курсу реалізується, як основні завдання, наступне: забезпечити теоретичний рівень готовності магістранта до проведення наукових досліджень; сформувані знання здобувачів щодо теоретичних засад і практичних форм та методів науково-дослідницької діяльності; сформувані у здобувачів розуміння засад та принципів академічної доброчесності та соціальної відповідальності науковця на основі знань про загальні закони розвитку природи і суспільства. Тому предметом наукового дослідження стає інформація про об'єкти і процеси розвитку природи і суспільства, що визначає зміст і спрямованість практичної підготовки: ознайомлення магістрантів з методологічними основами науки, безпосереднє вивчення ними конкретних методик наукових досліджень, в тому числі в галузі гуманітарних наук.

Освітня компонента «Філософія науки» має такий модуль: Модуль 1. Теоретичні та методологічні засади філософії науки.

За змістом тематика і завдання практичних занять з навчального курсу спрямовують здобувачів вищої освіти на наступне: здійснювати інтелектуальний пошук, виявляти і критично осмислювати актуальні проблеми сучасної філософської думки, розробляти їх в рамках власного філософського дослідження; знати і використовувати фаховий словник та філософські засоби для донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються; вміти реконструювати історичний поступ світової філософії, еволюцію філософських ідей і проблем; пропонувати та обґрунтовувати нові підходи до розв'язання задач і проблем; використовувати методологію та пізнавальні засоби, що властиві філософії та її застосуванням; критично осмислювати, аналізувати та оцінювати філософські тексти, застосовувати релевантні методи їх аналізу та інтерпретації; розуміти зв'язки філософії з іншими напрямками філософського дискурсу та іншими інтелектуальними й гуманітарними практиками; брати участь у наукових дискусіях з філософії та міждисциплінарних проблем обговорення філософських питань з експертами з інших галузей знань; аналізувати, оцінювати і прогнозувати соціальні, політичні, економічні та культурні процеси із застосуванням фахових знань та спеціалізованих навичок розв'язання складних задач філософії; використовувати професійно-профільні знання й практичні навички філософських дисциплін для дослідження духовних явищ та процесів.

Загальні методичні вказівки до проведення практичних занять з ОК «Філософія науки» передбачають експрес-контроль з метою перевірки якості знань із питань теми, яка вивчається. Його формою є тести із варіантами відповідей, тільки одна з яких є правильною. Крім того, практикується опитування питань, які передбачені планами занять, і опитування щодо змісту понять у межах філософської термінології, до них необхідно здійснювати підготовку на основі самостійної роботи, опрацювавши конспекти лекцій, підручники, посібники та ін. Здобувачі мають здійснювати й дослідницькі завдання, наведені у межах тем навчального курсу, їх результати фіксуються у різних формах (реферати, аналітичні довідки, презентації, розробка із дотриманням вимог усного і писемного мовлення).

Критерії оцінювання здобувачів вищої освіти наступні: воно здійснюється відповідно до «Положення про критерії та порядок оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка згідно з Європейською кредитною трансферно-накопичувальною https://zu.edu.ua/offic/ocinjvannya_zvo.pdf.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва теми
	<i>Модуль 1. Теоретичні та методологічні засади філософії науки.</i>
Тема 1.	Тема 1. Філософія науки: предмет та етапи становлення .....
Тема 2.	Тема 2. Принципи наукового пізнання. Проблема суб'єкта і об'єкта пізнавального процесу.....
Тема 3.	Тема 3. Форми наукового пізнання .....
Тема 4.	Тема 4. Філософсько-етичні проблеми наукового пізнання .....
Тема 5.	Тема 5. Емпіричні методи наукового аналізу .....
Тема 6.	Тема 6. Емпіризм і емпіріокритицизм у позитивістській методології наукового дослідження .....
Тема 7.	Тема 7. Теоретичні методи наукового дослідження .....
Тема 8.	Тема 8. Метод аналізу у структурі наукового дослідження.....
Тема 9.	Тема 9. Методологічний плюралізм некласичного і постнекласичного періоду розвитку науки .....

МАТЕРІАЛИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Модуль 1. Модуль 1. Теоретичні та методологічні засади філософії науки.

Тема 1: Філософія науки: предмет та етапи становлення

1. Поняття філософії науки. Місце філософії науки в системі соціокультурного знання.
2. Періодизація розвитку науки. Проблема класифікації наук.
3. Основні функції науки.

Методичні вказівки до практичного заняття: розглянути зміст наведених нижче понять, здійснити аналіз питань плану на основі рекомендованої джерельної бази, за потреби здійснити їх конспектування; дати відповідь на поставлені контрольні питання; виконати наведені до теми завдання.

Ключові поняття: наука, філософія, філософія науки, гносеологія, епістемологія, методологія, істина, закон, сцієнтизм, антисцієнтизм, практика, праксеологія, футурологія, прагматизм, утилітаризм.

Методи опрацювання навчального матеріалу і літератури: аналіз, синтез, узагальнення, формалізація, логіко-історичний метод, метод порівняльного (компаративного) аналізу, герменевтичний метод, феноменологічний метод, структурно-функціональний метод.

Поточні завдання до індивідуальної і самостійної роботи:

1. Дайте визначення понять «філософія науки» та «наука».
2. Яку роль відіграє наука в системі соціокультурного знання?
3. Які є підходи до хронології появи науки як сфери діяльності людини?
4. Наведіть ключові підходи до проблеми класифікації наук.
5. Чи може бути утилітаризм та прагматизм єдиним критерієм доцільності розвитку наукових проєктів в умовах інформаційного суспільства?
6. Проаналізуйте ключові функції науки в розвитку сучасного суспільства.

Основна література:

1. Ковтун Н. М., Заглада В. М. Філософія науки (для магістрантів фізико-математичного факультету). Навчально-методичний посібник. Житомир, 2019. 40 с.
2. Ковтун Н. М., Стародубець В. О. Філософія науки. Навчально-методичний посібник для магістрантів. Житомир, 2018. 52 с.
3. Кузь О.М., Чешко В. Ф. Філософія науки: навчальний посібник. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 172 с.
4. Максюта М.Є., Соколова О.М., Філософія науки: гуманітарно-педагогічний синтез. Монографія. Київ: Гельветика, 2023. 316 с.
5. Петрушенко В. Л. Філософія і методологія науки: навчальний посібник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2016. 184 с.
6. Семенюк Е., Мельник В. Філософія сучасної науки і техніки : підручник. Вид. 3-тє, випр. та допов. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 364 с.
7. Філософія науки: підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2018. 255 с. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Phil-science.pdf>
8. Філософія науки та інноваційного розвитку: навчальний посібник / за ред. Л. Чекаль. Київ: Міленіум, 2017. 952 с.

Додаткова література:

1. Академічна добросесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: колективна монографія за заг. Ред. Н.Г. Сорокіної, А.Є.Артюхова та ін. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
2. Білецький І. П. Філософія науки: навч. посіб. Харків: ХНЕУ, 2005. 128 с.

3. Данилова Т.В., Сторожук С.В., Горбатюк Т.В. Філософія науки та інноваційного розвитку: навч.-методичний посібник. Київ: "Comp@company", 2014. 782 с.
4. Добронравова І. С. Філософія та методологія науки : підручник для вищ. навч. закладів. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2008. 223 с.
5. Епістемологія та методологія наукового пізнання: практикум/ укладач: Наталія Ковтун. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 112 с. <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/44471>
6. Ковтун Н. М. Методологія наукових досліджень. Навчально-методичний посібник для магістрантів спеціальності 033 Філософія. Житомир, 2020. 63 с.
7. Ковтун Н. Дегуманізація науки як актуальна соціогуманітарна проблема сучасності. *Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення*: зб. наук. праць. Житомир: Видавничий центр ЖДУ імені Івана Франка, 2018. С.29-31. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/27822/1/zbirnyk18.pdf>
8. Ковтун Наталія. Дегуманізація наукового і освітнього простору в умовах транзитивності сучасного суспільства. *"Глобалізований світ: випробування людського буття"*: Міжнародна науково-теоретична конференція, 6-7 жовтня 2017 року: [матеріали доповідей та виступів] / редкол. М. А. Козловець та ін. Житомир: Вид-во Євенок О. О., 2017. С. 324 – 329.
9. Ковтун Н. М. Людство як суб'єкт наукового пізнання і соціальної відповідальності у філософії Ганса Йонаса. *Вісник гуманітарних наук*. 2025. № 7. URL: <https://hvisnyk.com.ua/index.php/home/article/view/61>
10. Колесников О. В. Основи наукових досліджень. 2-ге вид. випр. та доп. навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 144 с. URL: http://www.immsp.kiev.ua/postgraduate/Biblioteka_trudy/
11. Новітня філософія науки: підручник для студ. філос. фак. ун-тів і аспірантів (для склад. канд. іспиту з філософії та філос.наук) / І.С. Добронравова, Т.М.Білоус, О.В.Комар. Київ: Логос, 2009. 244 с.
12. Патлайчук О. В., Ступак О.П. Філософські аспекти осмислення науки : методичні рекомендації до вивчення теми з дисципліни «Філософія науки. Миколаїв : НУК, 2023. 84 с <https://rep.nuos.edu.ua/server/api/core/bitstreams/05b766b7-ed17-4d31-89fe-6e444c727b95/content>
13. Поліщук О.П. Постнекласична наука: соціально-гуманітарний поворот. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2010. №. 53. С. 3-7.
14. Ратніков В. С., Макаров З. Ю. Історія та філософія науки. Хрестоматія. Вінниця, 2009. 416 с.
15. Рубанець О.М. Філософські проблеми наукового пізнання. Суми: Університетська книга, 2013. 229 с.
16. Самардак М. М. Філософія науки. Напрями, теми, концепції: навч. посіб. / Київ: Парапан, 2011. 203 с.
17. Семенюк Е. П. Філософія сучасної науки і техніки: [підручник] / Едуард Семенюк. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2012. 305 с.
18. Фареник С. Логіка і методологія наукового дослідження. Київ: УАДУ, 2000. 340 с.

Тема 2: Принципи наукового пізнання. Проблема суб'єкта і об'єкта пізнавального процесу

1. Принципи наукового пізнання: об'єктивності, конкретності, діалектики, практики, історизму.
2. Об'єкт і суб'єкт наукового пізнання. Проблема співвідношення об'єкту і предмету наукового дослідження.

Методичні вказівки до практичного заняття: розглянути зміст наведених нижче понять, здійснити аналіз питань плану на основі рекомендованої джерельної бази, за потреби здійснити їх конспектування; дати відповідь на поставлені контрольні питання; виконати наведені до теми завдання.

Ключові поняття: гносеологія, епістемологія, методологія, об'єктивність, суб'єктивність, інтерсуб'єктивність, конкретність, діалектика, практика, історизм, об'єкт, суб'єкт.

Методи опрацювання навчального матеріалу і літератури: аналіз, синтез, узагальнення, формалізація, логіко-історичний метод, метод порівняльного (компаративного) аналізу, герменевтичний метод, феноменологічний метод, структурно-функціональний метод.

Поточні завдання до індивідуальної і самостійної роботи:

1. Розкрийте роль принципу об'єктивності пізнання та його застосування у природничих та гуманітарних науках.
2. У чому полягає значення принципу історизму в науках гуманітарного циклу?
3. Розкрийте роль принципу конкретності в науках природничого циклу.
4. Яку роль відіграє принцип практики в різних галузях наукового пізнання?
5. У чому полягає різниця між матеріальними й ідеальними об'єктами пізнання?
6. Проаналізуйте феномен інтенціональності як засадничий для пізнавальної діяльності суб'єкта.

Основна література:

1. Ковтун Н. М., Заглада В. М. Філософія науки (для магістрантів фізико-математичного факультету). Навчально-методичний посібник. Житомир, 2019. 40 с.
2. Ковтун Н. М., Стародубець В. О. Філософія науки. Навчально-методичний посібник для магістрантів. Житомир, 2018. 52 с.
3. Кузь О.М., Чешко В. Ф. Філософія науки: навчальний посібник. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 172 с.
4. Максюта М.Є., Соколова О.М., Філософія науки: гуманітарно-педагогічний синтез. Монографія. Київ: Гельветика, 2023. 316 с.
5. Петрушенко В. Л. Філософія і методологія науки: навчальний посібник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2016. 184 с.
6. Семенюк Е., Мельник В. Філософія сучасної науки і техніки : підручник. Вид. 3-тє, випр. та допов. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 364 с.
7. Філософія науки: підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2018. 255 с. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Phil-science.pdf>
8. Філософія науки та інноваційного розвитку: навчальний посібник / за ред. Л. Чекаль. Київ: Міленіум, 2017. 952 с.

Додаткова література:

1. Білецький І. П. Філософія науки: навч. посіб. Харків: ХНЕУ, 2005. 128 с.
2. Данильян О.Г. Дзьобань О.Г. Методологія наукових досліджень : підручник. Харків : Право, 2019. 368 с.
3. Добронравова І. Сидоренко Л. Філософія та методологія науки : підручник для вищ. навч. закладів. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2008. 223 с.
4. Епістемологія та методологія наукового пізнання: практикум / укладач: Наталія Ковтун. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 112 с. <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/44471>
5. Йолон П.Ф. Тенденції розвитку сучасної методології науки. *Філософська і соціологічна думка*. 1995. № 7–8. С. 239–243.
6. Кирильчук В. Т. Проблема пізнавального відношення між суб'єктом і об'єктом. *Наукові записки*. Кіровоград: КНТУ, вип. 10, ч. II. С.275-277. <https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/cd829b5a-02aa-406e-b147-62a30e6d3d91/content>

7. Ковтун Наталія. Методологія наукових досліджень. Навчально-методичний посібник. Видання 2-ге, доповнене і доопрацьоване. Житомир, 2024. 130 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/39719>
8. Kovtun Nataliia, Polishchuk Olena, Vitiuk Iryna, Sapeńko Roman and Trocha Bogdan. The principle of “incomplete comprehension of object” in the context of the discourse of uncertainties in a digital society. *SHS Web of Conferences* 104, 02007 (2021). DOI <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110402007>
9. Колесников О. В. Основи наукових досліджень. 2-ге вид. випр. та доп. Навч. посіб. Київ: Центр учб. літ-ри, 2011. 144 с. URL: http://www.immsp.kiev.ua/postgraduate/Biblioteka_trudy/OsnjvyMetDoslilKolesnykov2011.pdf
10. Петрушенко В. Епістемологія як філософська теорія знання. Львів, 2000. 296 с.
11. Поппер Карл. Злиденність історизму / Пер. з англ. Київ: "Абрис", 1994. 192 с.
12. Ратніков В. С. Макаров З. Ю. Історія та філософія науки. Хрестоматія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Вінниця: Нова Книга, 2009. 411 с.
13. Рубанець О.М. Філософські проблеми наукового пізнання. Суми: Університетська книга, 2013. 229 с.
14. Самардак М. М. Філософія науки. Напрями, теми, концепції: навч. посіб. Київ: Парапан, 2011. 203 с.
15. Семенюк Е. П. Філософія сучасної науки і техніки: [підручник]. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2012. 305 с.
16. Усанов І. Суб'єкт і його доля в європейській традиції. *Вісник Львівського університету. Серія: філософсько-політологічні студії*. 2012. Випуск 2. С.34-40.
17. Фареник С. Логіка і методологія наукового дослідження. Київ: УАДУ, 2000. 340 с.
18. Юринець В. Є. Методологія наукових досліджень. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. 178 с.

Тема 3. Форми наукового пізнання

1. Основні форми наукового пізнання: факт, ідея, проблема, гіпотеза, концепція, теорія.
2. Проблема та концепція як форми наукового пізнання.
3. Гіпотеза та її роль у науковому пізнанні. Види гіпотез.
4. Сутність, структура і функції наукової теорії. Види наукових теорій.

Методичні вказівки до практичного заняття: розглянути зміст наведених нижче понять, здійснити аналіз питань плану на основі рекомендованої джерельної бази, за потреби здійснити їх конспектування; дати відповідь на поставлені контрольні питання; виконати наведені до теми завдання.

Ключові поняття: епістемологія, методологія, істина, факт, ідея, проблема, гіпотеза, концепція, теорія, індуктивна теорія, дедуктивна теорія, наука, закон.

Методи опрацювання навчального матеріалу і літератури: аналіз, синтез, узагальнення, формалізація, логіко-історичний метод, метод порівняльного (компаративного) аналізу, герменевтичний метод, феноменологічний метод, структурно-функціональний метод.

Поточні завдання до індивідуальної і самостійної роботи:

1. Яку роль відіграє факт в природничих і гуманітарних дисциплінах?
2. Поясніть значення факту в розвитку науки в інтерпретації Карла Поппера.
3. Поясніть роль постановки проблеми в гуманітарних і природничих галузях науки.
4. Розкрийте функціонування індуктивних і дедуктивних гіпотез у різних галузях науки.
5. У чому полягає роль концепції у контексті методологічних функцій науки?
6. Поясніть структуру наукової теорії в розумінні Карла Поппера.
7. Розкрийте співвідношення між науковими теоріями і науковими революціями.

Основна література:

1. Ковтун Н. М., Заглада В. М. Філософія науки (для магістрантів фізико-математичного факультету). Навчально-методичний посібник. Житомир, 2019. 40 с.
2. Ковтун Н. М., Стародубець В. О. Філософія науки. Навчально-методичний посібник для магістрантів. Житомир, 2018. 52 с.
3. Кузь О.М., Чешко В. Ф. Філософія науки: навчальний посібник. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 172 с.
4. Максюта М.Є., Соколова О.М., Філософія науки: гуманітарно-педагогічний синтез. Монографія. Київ: Гельветика, 2023. 316 с.
5. Петрушенко В. Л. Філософія і методологія науки: навчальний посібник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2016. 184 с.
6. Семенюк Е., Мельник В. Філософія сучасної науки і техніки : підручник. Вид. 3-тє, випр. та допов. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 364 с.
7. Філософія науки: підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2018. 255 с. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Phil-science.pdf>
8. Філософія науки та інноваційного розвитку: навчальний посібник / за ред. Л. Чекаль. Київ: Міленіум, 2017. 952 с.

Додаткова література:

1. Данильян О.Г. Дзьобань О.Г. Методологія наукових досліджень : підручник. Харків : Право, 2019. 368 с.
2. Добронравова І. Сидоренко Л. Філософія та методологія науки : підручник для вищ. навч. закладів. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2008. 223 с.
3. Історія філософії. Словник / За ред. В. Ярошовця. Київ: Знання України, 2006. 1200 с.
4. Епістемологія та методологія наукового пізнання: практикум / укладач: Наталія Ковтун. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 112 с. <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/44471>
5. Ковтун Наталія. Методологія наукових досліджень. Навчально-методичний посібник. Видання 2-ге, доповнене і доопрацьоване. Житомир, 2024. 130 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/39719>
6. Лук'янець В.С. та ін. Сучасний науковий дискурс: оновлення методологічної культури: Монографія. Київ, 2000. 304 с.
7. Мондін Баттіста. Епістемологія і космологія [Текст] : підруч. системат. філософії. Т. 2 / пер. з іт. Богдана Завідняка, Андрія Капустинського. Львів : Місіонер, 2022. 213 с.
8. Ратніков В. С. Макаров З. Ю. Історія та філософія науки. Хрестоматія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Вінниця: Нова Книга, 2009. 411 с.
9. Петрушенко В. Епістемологія як філософська теорія знання. Львів, 2000. 296 с
10. Рубанець О.М. Філософські проблеми наукового пізнання. Суми: Університетська книга, 2013. 229 с.
11. Савицька І. М. Соціальна епістемологія як можливість розв'язання сучасних проблем наукового пізнання. HUMANITARIAN STUDIOS: PEDAGOGICS, PSYCHOLOGY, PHILOSOPHY Vol 11(4) 2020. С.121-129. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1445606>
12. Самардак М. М. Філософія науки. Напрями, теми, концепції: навч. посіб. Київ: Парапан, 2011. 203 с.
13. Семенюк Е. П. Філософія сучасної науки і техніки: [підручник]. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2012. 305 с.
14. Фареник С. Логіка і методологія наукового дослідження. Київ: УАДУ, 2000. 340 с.
15. Філософський енциклопедичний словник / Гол. ред. кол. Шинкарук В. І. Київ: «Абрис», 2002. 744 с.
16. Юринець В. Є. Методологія наукових досліджень. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. 178 с.

Тема 4. Філософсько-етичні проблеми наукового пізнання

1. Науково-технічна революція та критерії науково-технічного прогресу. Четверта індустріальна революція (Industry 4) та її вплив на розвиток цивілізації.
2. Свобода наукового пошуку та соціальна відповідальність науковця.
3. Проблема цінності людського життя. Етичні та філософські проблеми евтаназії.
4. Етичні виміри новітніх біотехнологічних практик (генна інженерія, клонування, трансплантологія тощо).

Методичні вказівки до практичного заняття: розглянути зміст наведених нижче понять, здійснити аналіз питань плану на основі рекомендованої джерельної бази, за потреби здійснити їх конспектування; дати відповідь на поставлені контрольні питання; виконати наведені до теми завдання.

Ключові поняття: наука, наукова революція, науково-технічна революція, критерії науково-технічного прогресу, свобода наукового пізнання, добросесність, соціальна відповідальність науковця, евтаназія, генна інженерія, клонування, трансплантологія.

Методи опрацювання навчального матеріалу і літератури: аналіз, синтез, узагальнення, формалізація, логіко-історичний метод, метод порівняльного (компаративного) аналізу, герменевтичний метод, феноменологічний метод, структурно-функціональний метод.

Поточні завдання до індивідуальної і самотійної роботи:

1. Розкрийте критерії наукового прогресу у контексті принципу гуманізму.
2. Розкрийте критерії науково-технічного прогресу в ситуації інтернетизації, діджиталізації та роботизації виробництва.
3. Поясніть роль ШІ у розвитку сучасної науки. Вкажіть його конструктивні і деструктивні виміри.
4. Проаналізуйте особливості соціальної відповідальності науковця в природничих і гуманітарних дисциплінах.
5. Поясніть суперечливі аспекти і загрози евтаназії для людини в ситуації постіндустріального суспільства.
6. Проаналізуйте світоглядно-філософські, зокрема моральні виклики генної інженерії.
7. Яку роль відіграє біоетика у контексті співвідношення здоров'я і хвороби, норми і патології в науках медичного спрямування?

Основна література:

1. Ковтун Н. М., Заглада В. М. Філософія науки (для магістрантів фізико-математичного факультету). Навчально-методичний посібник. Житомир, 2019. 40 с.
2. Ковтун Н. М., Стародубець В. О. Філософія науки. Навчально-методичний посібник для магістрантів. Житомир, 2018. 52 с.
3. Кузь О.М., Чешко В. Ф. Філософія науки: навчальний посібник. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 172 с.
4. Максюта М.Є., Соколова О.М., Філософія науки: гуманітарно-педагогічний синтез. Монографія. Київ: Гельветика, 2023. 316 с.
5. Петрушенко В. Л. Філософія і методологія науки: навчальний посібник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2016. 184 с.
6. Семенюк Е., Мельник В. Філософія сучасної науки і техніки : підручник. Вид. 3-тє, випр. та допов. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 364 с.
7. Філософія науки: підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2018. 255 с. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Phil-science.pdf>
8. Філософія науки та інноваційного розвитку: навчальний посібник / за ред. Л. Чекаль. Київ: Міленіум, 2017. 952 с.

Додаткова література:

1. Веремюк Л. Л. Вимоги наукової етики до написання науково-педагогічних досліджень. Імплементация європейських стандартів в українські освітні дослідження: збірник тез доповідей II Міжнародної наукової конференції УАДО. Київ, 2018. С. 32-34.
2. Данильян О.Г. Дзьобань О.Г. Методологія наукових досліджень : підручник. Харків : Право, 2019. 368 с.
3. Добронравова І. Сидоренко Л. Філософія та методологія науки : підручник для вищ. навч. закладів. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2008. 223 с.
4. Етика та раціональність у науковому дослідженні : Навчальний посібник / В. С. Ратніков, А. І. Теклюк. Вінниця: ВНТУ, 2022. 143 с. URL: <https://iq.vntu.edu.ua/repository/getfile.php/5005.pdf>
5. Епістемологія та методологія наукового пізнання: практикум / укладач: Наталія Ковтун. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 112 с. <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/44471>
6. Етичний кодекс ученого України. Сайт Західного наукового центру НАН України та МОН України URL: <http://znc.com.ua/ukr/news/2009/20090123ethic.php>.
7. Йонас Ганс. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації; пер. з нім. А. Єрмоленка. Київ: Лібра, 2001. 400 с.
8. Ковтун Н. М. Шкіль, Л. Л. Венцель Н. В. Безумовний базовий дохід як фактор нівеляції соціальних ризиків в умовах модернізаційних викликів Industry 4. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*. 2021. Вип. 1 (89). С. 76 – 87.
9. Ковтун Н. М. Людство як суб'єкт наукового пізнання і соціальної відповідальності у філософії Ганса Йонаса. *Вісник гуманітарних наук*. 2025. № 7. <https://hvisnyk.com.ua/index.php/home/article/view/61>
10. Ковтун Наталія. Методологія наукових досліджень. Навчально-методичний посібник. Видання 2-ге, доповнене і доопрацьоване. Житомир, 2024. 130 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/39719>
11. Ковтун Н. М. Свобода наукового пошуку і соціальна відповідальність науковця у контексті викладання суспільних і природничих дисциплін. *Modern Methods of the Training of Social Sciences Students: Trends and the European Experience. Scientific and Pedagogic Internship. Baia Mare (Romania)*, 2020. С. 9–13.
12. Ковтун Н. М. Правові аспекти свободи наукового пошуку в ситуації соціальної невизначеності сучасності. Суперечності взаємодії моралі і права в сучасному суспільстві: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 22 травня 2020 р. Харків: Друкарня Мадрид, 2020. С. 91–95.
13. Kovtun N. M., Ventsel N. V. Transitional Society in Modernization Conditions Challenges of Forth Industrial Revolution. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*. 2019. Вип. № 1 (85). С. 5–16.
14. Лук'янець В.С. та ін. Сучасний науковий дискурс: оновлення методологічної культури: Монографія. Київ, 2000. 304 с.
15. Горкгаймер Макс. Критика інструментального розуму. Київ: ПП С-2002, 2006. 282 с.
16. Мирутенко Л. Г. Особливості проблематики постнекласичної етики науки. *Гілея: науковий вісник*. 2013. № 72. С. 372 – 377. http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2013_72_72
17. Петрушенко В. Епістемологія як філософська теорія знання. Львів, 2000. 296 с.
18. Поліщук О.О. ЕТОС НАУКИ: ПОСТНЕКЛАСИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ. ВІСНИК НТУУ “КПІ”. *Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2016. Випуск 3(48), С.58-62

19. Полякова Г. П. Етос науки як аксіологічна основа деонтологічної підготовки аспірантів. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2010. Вип. 2. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2010_2_18
20. Рубанець О.М. Філософські проблеми наукового пізнання. Суми: Університетська книга, 2013. 229 с.
21. Савицька І. М. Соціальна епістемологія як можливість розв'язання сучасних проблем наукового пізнання. *HUMANITARIAN STUDIOS: PEDAGOGICS, PSYCHOLOGY, PHILOSOPHY* Vol 11(4) 2020. С.121-129. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1445606>
22. Семенюк Е. П. Філософія сучасної науки і техніки: [підручник]. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2012. 305 с.
23. Яковенко Т. Принцип відповідальності як екоетичний імператив сталого розвитку. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2010. № 4. С. 102–106.

Тема 5. Емпіричні методи наукового аналізу

1. Вплив емпіричної філософії XVII ст. (Ф. Бекон, Т. Гоббс, Дж. Локк) на становлення науки сучасного типу.
2. Спостереження та експеримент як засадничі методи природничо-наукового дослідження.
3. Індукція та верифікація у структурі наукового дослідження.

Методичні вказівки до практичного заняття: розглянути зміст наведених нижче понять, здійснити аналіз питань плану на основі рекомендованої джерельної бази, за потреби здійснити їх конспектування; дати відповідь на поставлені контрольні питання; виконати наведені до теми завдання.

Ключові поняття: емпіризм, раціоналізм, індукція, дедукція, спостереження, експеримент, верифікація, демаркація, фальсифікація, аналіз, синтез.

Методи опрацювання навчального матеріалу і літератури: аналіз, синтез, узагальнення, формалізація, логіко-історичний метод, метод порівняльного (компаративного) аналізу, герменевтичний метод, феноменологічний метод, структурно-функціональний метод.

Поточні завдання до індивідуальної і самостійної роботи:

1. Поясніть співвідношення між поняттями «індукція» і «дедукція».
2. Яку роль відіграє досвід у науковому пізнанні через призму гуманітарних і природничих дисциплін?
3. Яку роль відіграє спостереження у науковому пізнанні через призму гуманітарних і природничих дисциплін?
4. Яку роль відіграє експеримент у науковому пізнанні через призму гуманітарних і природничих дисциплін?
5. Розкрийте специфіку використання індуктивних умовиводів в науковому пізнанні.
6. У чому полягає евристична цінність методу верифікації для сучасного філософського дискурсу.

Основна література:

1. Ковтун Н. М., Заглада В. М. Філософія науки (для магістрантів фізико-математичного факультету). Навчально-методичний посібник. Житомир, 2019. 40 с.
2. Ковтун Н. М., Стародубець В. О. Філософія науки. Навчально-методичний посібник для магістрантів. Житомир, 2018. 52 с.
3. Кузь О.М., Чешко В. Ф. Філософія науки: навчальний посібник. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 172 с.

4. Максюта М.Є., Соколова О.М., Філософія науки: гуманітарно-педагогічний синтез. Монографія. Київ: Гельветика, 2023. 316 с.
5. Петрушенко В. Л. Філософія і методологія науки: навчальний посібник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2016. 184 с.
6. Семенюк Е., Мельник В. Філософія сучасної науки і техніки : підручник. Вид. 3-тє, випр. та допов. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 364 с.
7. Філософія науки: підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2018. 255 с. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Phil-science.pdf>
8. Філософія науки та інноваційного розвитку: навчальний посібник / за ред. Л. Чекаль. Київ: Міленіум, 2017. 952 с.

Додаткова літератур:

1. Білецький І. П. Філософія науки: навч. посіб. Харків: ХНЕУ, 2005. 128 с.
2. Бондаревич І.М. Колізії позитивізму і неklasичної філософії в епоху кризи раціоналізму. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2010. Випуск 43. С. 83-89. <https://eir.zp.edu.ua/server/api/core/bitstreams/060ba704-1662-449c-a8d3-ec80a1153e5b/content>
3. Данильян О.Г. Дзьобань О.Г. Методологія наукових досліджень : підручник. Харків : Право, 2019. 368 с.
4. Добронравова І. Сидоренко Л. Філософія та методологія науки : підручник для вищ. навч. закладів. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2008. 223 с.
5. Епістемологія та методологія наукового пізнання: практикум / укладач: Наталія Ковтун. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 112 с. <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/44471>
6. Історія філософії. Словник / За ред. В. Ярошовця. Київ: Знання України, 2006. 1200 с.
7. Ковтун Наталія. Методологія наукових досліджень. Навчально-методичний посібник. Видання 2-ге, доповнене і доопрацьоване. Житомир, 2024. 130 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/39719>
8. Кун Томас. Структура наукових революцій. Київ: Port-Royal, 2001. 228 с.
9. Лакатош І. Дослідницькі програми Поппера і Куна у фокусі фальсифікаціонізму. (Переклад А. В. Фурмана). *Філософія. Суспільство*, 2013. № 4: 6–17.
10. Ратніков В. С. Макаров З. Ю. Історія та філософія науки. Хрестоматія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Вінниця: Нова Книга, 2009. 411 с.
11. Петрушенко В. Епістемологія як філософська теорія знання. Львів, 2000. 296 с
12. Поппер Карл. Злиденність історизму. Київ: "Абрис", 1994. 192 с.
13. Рубанець О.М. Філософські проблеми наукового пізнання. Суми: Університетська книга, 2013. 229 с.
14. Савицька І. М. Соціальна епістемологія як можливість розв'язання сучасних проблем наукового пізнання. *HUMANITARIAN STUDIOS: PEDAGOGICS, PSYCHOLOGY, PHILOSOPHY* Vol 11(4) 2020. С.121-129. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1445606>
15. Самардак М. М. Філософія науки. Напрями, теми, концепції: навч. посіб. Київ: Парапан, 2011. 203 с.
16. Семенюк Е. П. Філософія сучасної науки і техніки: [підручник]. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2012. 305 с.
17. Тур М. Г. Легітимація права: правовий позитивізм. *Вісник Черкаського університету. Серія. Філософія*. Вип.135. Черкаси, 2008. С. 19 – 27.
18. Фареник С. Логіка і методологія наукового дослідження. Київ: УАДУ, 2000. 340 с.
19. Філософський енциклопедичний словник / Гол. ред. кол. Шинкарук В. І. Київ: «Абрис», 2002. 744 с.

Тема 6. Емпіризм і емпіріокритицизм у позитивістській методології наукового дослідження

1. Вплив позитивізму, емпіріокритицизму, неопозитивізму, постпозитивізму на розвиток науки.
2. Концепція розвитку наукового знання К. Поппера.
3. Методологія науково-дослідницьких програм І. Лакатоса.
4. Концепція зміни наукових парадигм та «наукових революцій» Т. Куна.
5. Концепція теоретичного реалізму П. Фейєрабенда.

Методичні вказівки до практичного заняття: розглянути зміст наведених нижче понять, здійснити аналіз питань плану на основі рекомендованої джерельної бази, за потреби здійснити їх конспектування; дати відповідь на поставлені контрольні питання; виконати наведені до теми завдання.

Ключові поняття: наука, наукова революція, емпіризм, раціоналізм, раціоцентризм, позитивізм, емпіріокритицизм, неопозитивізм, постпозитивізм, верифікація, демаркація, фальсифікація, науковий факт, науково-дослідницькі програми, наукові революції.

Методи опрацювання навчального матеріалу і літератури: аналіз, синтез, узагальнення, формалізація, логіко-історичний метод, метод порівняльного (компаративного) аналізу, герменевтичний метод, феноменологічний метод, структурно-функціональний метод.

Поточні завдання до індивідуальної і самостійної роботи:

1. Поясніть роль методологічних підходів позитивізму у розвитку гуманітарних і природничих дисциплін.
2. Розкрийте вплив ідей емпіріокритицизму на відкриття у фізиці теорії відносності.
3. Чи може відігравати метод верифікації роль ключового фактору наукового пізнання?
4. Розкрийте розуміння методу демаркації через призму праць Карла Поппера.
5. Чи має евристичну цінність концепція зміни наукових парадигм і «наукових революцій», запропонована Томасом Куном.
6. Проаналізуйте ключові положення методологічного плюралізму і концепції теоретичного реалізму в інтерпретації Поля Фейєрабенда.

Основна література:

1. Ковтун Н. М., Заглада В. М. Філософія науки (для магістрантів фізико-математичного факультету). Навчально-методичний посібник. Житомир, 2019. 40 с.
2. Ковтун Н. М., Стародубець В. О. Філософія науки. Навчально-методичний посібник для магістрантів. Житомир, 2018. 52 с.
3. Кузь О.М., Чешко В. Ф. Філософія науки: навчальний посібник. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 172 с.
4. Максютя М.Є., Соколова О.М., Філософія науки: гуманітарно-педагогічний синтез. Монографія. Київ: Гельветика, 2023. 316 с.
5. Петрушенко В. Л. Філософія і методологія науки: навчальний посібник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2016. 184 с.
6. Семенюк Е., Мельник В. Філософія сучасної науки і техніки : підручник. Вид. 3-тє, випр. та допов. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 364 с.
7. Філософія науки: підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2018. 255 с. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Phil-science.pdf>
8. Філософія науки та інноваційного розвитку: навчальний посібник / за ред. Л. Чекаль. Київ: Міленіум, 2017. 952 с.

Додаткова література:

1. Білецький І. П. Філософія науки: навч. посіб. Харків: ХНЕУ, 2005. 128 с.
2. Бондаревич І. М. Колізії позитивізму і некласичної філософії в епоху кризи раціоналізму. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2010. Випуск 43. С. 83-89. <https://eir.zp.edu.ua/server/api/core/bitstreams/060ba704-1662-449c-a8d3-ec80a1153e5b/content>
3. Данильян О.Г. Дзьобань О.Г. *Методологія наукових досліджень : підручник*. Харків : Право, 2019. 368 с.
4. Добронравова І. Сидоренко Л. *Філософія та методологія науки : підручник для вищ. навч. закладів*. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2008. 223 с.
5. *Епістемологія та методологія наукового пізнання: практикум / укладач: Наталія Ковтун*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 112 с. <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/44471>
6. *Історія філософії. Словник / За ред. В. Ярошовця*. Київ: Знання України, 2006. 1200 с.
7. Ковтун Наталія. *Методологія наукових досліджень. Навчально-методичний посібник*. Видання 2-ге, доповнене і доопрацьоване. Житомир, 2024. 130 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/39719>
8. Кун Томас. *Структура наукових революцій*. Київ: Port-Royal, 2001. 228 с.
9. Лакатош І. Дослідницькі програми Поппера і Куна у фокусі фальсифікаціонізму. (Переклад А. В. Фурмана). *Філософія. Суспільство*, 2013. № 4: 6–17.
10. Ратніков В. С. Макаров З. Ю. *Історія та філософія науки. Хрестоматія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.* Вінниця: Нова Книга, 2009. 411 с.
11. Петрушенко В. *Епістемологія як філософська теорія знання*. Львів, 2000. 296 с
12. Поппер Карл. *Злиденність історизму*. Київ: "Абрис", 1994. 192 с.
13. Рубанець О.М. *Філософські проблеми наукового пізнання*. Суми: Університетська книга, 2013. 229 с.
14. Савицька І. М. Соціальна епістемологія як можливість розв'язання сучасних проблем наукового пізнання. *HUMANITARIAN STUDIOS: PEDAGOGICS, PSYCHOLOGY, PHILOSOPHY* Vol 11(4) 2020. С.121-129. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1445606>
15. Самардак М. М. *Філософія науки. Напрями, теми, концепції: навч. посіб.* Київ: Парапан, 2011. 203 с.
16. Семенюк Е. П. *Філософія сучасної науки і техніки: [підручник]*. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2012. 305 с.
17. Тур М. Г. Легітимація права: правовий позитивізм. *Вісник Черкаського університету. Серія. Філософія*. Вип.135. Черкаси, 2008. С. 19 – 27.
18. Фареник С. *Логіка і методологія наукового дослідження*. Київ: УАДУ, 2000. 340 с.
19. *Філософський енциклопедичний словник / Гол. ред. кол. Шинкарук В. І.* Київ: «Абрис», 2002. 744 с.

Тема 7. Теоретичні методи наукового дослідження

1. Вплив раціоналістичної філософії XVII ст. (Р. Декарт, Б. Спіноза, Г. Лейбніц) на становлення науки сучасного типу.
2. Дедукція, аналіз і синтез як методи теоретичного рівня дослідження.
3. Моделювання, узагальнення, аналогія, ідеалізація та формалізація у структурі наукового дослідження.

Методичні вказівки до практичного заняття: розглянути зміст наведених нижче понять, здійснити аналіз питань плану на основі рекомендованої джерельної бази, за потреби здійснити їх конспектування; дати відповідь на поставлені контрольні питання; виконати наведені до теми завдання.

Ключові поняття: наука, раціоналізм, раціоцентризм, індукція, дедукція, аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, формалізація, типологізація, моделювання.

Методи опрацювання навчального матеріалу і літератури: аналіз, синтез, узагальнення, формалізація, логіко-історичний метод, метод порівняльного (компаративного) аналізу, герменевтичний метод, феноменологічний метод, структурно-функціональний метод.

Поточні завдання до індивідуальної і самостійної роботи:

1. Поясніть значення методу аналізу як способу теоретичного або практичного осмислення об'єкту наукового пізнання.
2. Розкрийте значення дедукції як способу мислення від загального до одиничного в гуманітарних або природничих науках.
3. Чи мають евристичну цінність методологія формалізації як способу з'ясування ключових закономірностей у знаковій формі пізнання?
4. Поясніть роль порівняння як особливого способу зіставлення об'єктів наукового пізнання, предметів або явищ об'єктивної і суб'єктивної дійсності.
5. Наведіть і опишіть критерії порівняння в природничих і гуманітарних науках.
6. Розкрийте структуру й етапи методу моделювання в різних гуманітарних і природничих науках.

Основна література:

1. Ковтун Н. М., Заглада В. М. Філософія науки (для магістрантів фізико-математичного факультету). Навчально-методичний посібник. Житомир, 2019. 40 с.
2. Ковтун Н. М., Стародубець В. О. Філософія науки. Навчально-методичний посібник для магістрантів. Житомир, 2018. 52 с.
3. Кузь О.М., Чешко В. Ф. Філософія науки: навчальний посібник. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 172 с.
4. Максюта М.Є., Соколова О.М., Філософія науки: гуманітарно-педагогічний синтез. Монографія. Київ: Гельветика, 2023. 316 с.
5. Петрушенко В. Л. Філософія і методологія науки: навчальний посібник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2016. 184 с.
6. Семенюк Е., Мельник В. Філософія сучасної науки і техніки : підручник. Вид. 3-тє, випр. та допов. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 364 с.
7. Філософія науки: підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2018. 255 с. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Phil-science.pdf>
8. Філософія науки та інноваційного розвитку: навчальний посібник / за ред. Л. Чекаль. Київ: Міленіум, 2017. 952 с.

Додаткова література:

1. Данильян О.Г. Дзьобань О.Г. Методологія наукових досліджень : підручник. Харків : Право, 2019. 368 с.
2. Рене Декарт. Метафізичні роздуми. Пер. з франц. Зої Борисюк. Київ: Юніверс, 2000, С.21-298.
3. Добронравова І. Сидоренко Л. Філософія та методологія науки : підручник для вищ. навч. закладів. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2008. 223 с.
4. Епістемологія та методологія наукового пізнання: практикум / укладач: Наталія Ковтун. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 112 с. <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/44471>
5. Історія філософії. Словник / За ред. В. Ярошовця. Київ: Знання України, 2006. 1200 с.
6. Ковтун Наталія. Методологія наукових досліджень. Навчально-методичний посібник. Видання 2-ге, доповнене і доопрацьоване. Житомир, 2024. 130 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/39719>

7. Лук'янець В.С. та ін. Сучасний науковий дискурс: оновлення методологічної культури: Монографія. Київ, 2000. 304 с.
8. Моравецький Остап. РАЦІОНАЛІЗМ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ФІЛОСОФІЇ НОВОГО ЧАСУ. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2020. Випуск 31, С. 70–75
9. Ратніков В. С. Макаров З. Ю. Історія та філософія науки. Хрестоматія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Вінниця: Нова Книга, 2009. 411 с.
10. Петрушенко В. Епістемологія як філософська теорія знання. Львів, 2000. 296 с.
11. Рубанець О.М. Філософські проблеми наукового пізнання. Суми: Університетська книга, 2013. 229 с.
12. Самардак М. М. Філософія науки. Напрями, теми, концепції: навч. посіб. Київ: Парапан, 2011. 203 с.
13. Семенюк Е. П. Філософія сучасної науки і техніки: [підручник]. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2012. 305 с.
14. Фареник С. Логіка і методологія наукового дослідження. Київ: УАДУ, 2000. 340 с.
15. Філософський енциклопедичний словник / Гол. ред. кол. Шинкарук В. І. Київ: «Абрис», 2002. 744 с.

Тема 8. Метод аналізу у структурі наукового дослідження

1. Метод порівняльного аналізу у системі гуманітарних і природничо-наукових досліджень.
2. Структурно-функціональний аналіз як метод соціально-гуманітарних досліджень (К. Леві-Стросс, В. Пропп, М. Фуко).
3. Методологія герменевтичного аналізу у науках гуманітарного циклу (Ф. Шлейєрмахер, В. Дільтей, Г. Гадамер, М. Хайдеггер).

Методичні вказівки до практичного заняття: розглянути зміст наведених нижче понять, здійснити аналіз питань плану на основі рекомендованої джерельної бази, за потреби здійснити їх конспектування; дати відповідь на поставлені контрольні питання; виконати наведені до теми завдання.

Ключові поняття: наука, аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняльний аналіз, компаративний аналіз, феноменологічний аналіз, герменевтичний аналіз, структурна лінгвістика, структурний аналіз, структурно-функціональний аналіз.

Методи опрацювання навчального матеріалу і літератури: аналіз, синтез, узагальнення, формалізація, логіко-історичний метод, метод порівняльного (компаративного) аналізу, герменевтичний метод, феноменологічний метод, структурно-функціональний метод.

Поточні завдання до індивідуальної і самостійної роботи:

1. Поясніть історію становлення методу порівняльного аналізу, починаючи з праці «Політика» Аристотеля.
2. Розкрийте особливості застосування методології порівняльного аналізу у працях Арнольда Тойнбі та Освальда Шпенглера.
3. Чи є евристична цінність і значущість методології структурно-функціонального аналізу в інтерпретації Володимира Проппа і Клода Леві-Стросса для сучасної науки?
4. Поясніть роль епістем як позачасових універсальних історичних структур знання у контексті праць Мішеля Фуко.
5. У чому полягає зміст правила герменевтичного трикутника у контексті методології наукового пізнання у гуманітарних науках?
6. Розкрийте концепцію «мови як домівки буття» у площині методології герменевтики Мартіна Гайдеггера.

Основна література:

1. Ковтун Н. М., Заглада В. М. Філософія науки (для магістрантів фізико-математичного факультету). Навчально-методичний посібник. Житомир, 2019. 40 с.
2. Ковтун Н. М., Стародубець В. О. Філософія науки. Навчально-методичний посібник для магістрантів. Житомир, 2018. 52 с.
3. Кузь О.М., Чешко В. Ф. Філософія науки: навчальний посібник. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 172 с.
4. Максюта М.Є., Соколова О.М., Філософія науки: гуманітарно-педагогічний синтез. Монографія. Київ: Гельветика, 2023. 316 с.
5. Петрушенко В. Л. Філософія і методологія науки: навчальний посібник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2016. 184 с.
6. Семенюк Е., Мельник В. Філософія сучасної науки і техніки : підручник. Вид. 3-тє, випр. та допов. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 364 с.
7. Філософія науки: підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2018. 255 с. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Phil-science.pdf>
8. Філософія науки та інноваційного розвитку: навчальний посібник / за ред. Л. Чекаль. Київ: Міленіум, 2017. 952 с.

Додаткова література:

1. Богачов А. Л. Філософська герменевтика: навч. посіб. Київ: "Курс", 2006. 406 с.
2. Бойченко М. І. Системний підхід у соціальному пізнанні: ціннісні та функціональні аспекти. Монографія. Київ: ПРОМІНЬ, 2011. 320 с.
3. Гадамер Г.-Г. Істина і метод. Том 1: Герменевтика І: Основи філософської герменевтики. Київ: Юніверс, 2000. 464 с.
4. Гайдеггер М. Дорогою до мови / Пер. з нім. В. Кам'янця. Львів: Літопис, 2007. 232 с.
5. Герменевтика в контексті релігієзнавчих досліджень. Дисциплінарне релігієзнавство. Колективна монографія. За наук. ред. проф. А. Колодного. Київ, 2009. С. 202 – 211.
6. Данильян О.Г. Дзьобань О.Г. Методологія наукових досліджень : підручник. Харків : Право, 2019. 368 с.
7. Добронравова І. Сидоренко Л. Філософія та методологія науки : підручник для вищ. навч. закладів. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2008. 223 с.
8. Епістемологія та методологія наукового пізнання: практикум / укладач: Наталія Ковтун. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 112 с. <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/44471>
9. Єрмоленко А. Комунікативна практична філософія. Київ: Лібра, 1999. 488 с.
10. Історія філософії. Словник / За ред. В. Ярошовця. Київ: Знання України, 2006. 1200 с.
11. Кобильник В. В. Використання порівняльного методу у політологічному дослідженні. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. 2007. Вип. 87-88. С. 120 – 123.
12. Ковтун Н. М. Критерії порівняння форм державного устрою у трактаті «Політика» Аристотеля. Політикус. 2024. Випуск 3. С.20-25. http://politicus.od.ua/3_2024/5.pdf <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/40860>
13. Ковтун Н. М., Заглада В. М., Шкіль Л. Л. Методологія порівняльного аналізу у трактаті "Політика" Аристотеля. Політикус. 2023. Випуск 4. С. 15–20.
14. Ковтун Н. М. Структурно-функціональний аналіз архетипу культурного героя. Монографія. Житомир: Видавництво ЖДУ, 2019. 182 с. <http://eprints.zu.edu.ua/31708/>
15. Леві-Строс К. Структурна антропологія. Київ: Основи, 2000. 387 с.
16. Литовченко І. В. Структурно-функціональна парадигма в дослідженнях соціальних інститутів. Вісник Національного авіаційного університету. Серія Філософія. Культурологія. 2012. № 2. С. 48 – 51.
17. Лук'янець В.С. та ін. Сучасний науковий дискурс: оновлення методологічної культури: Монографія. Київ, 2000. 304 с.

18. Петрушенко В. Епістемологія як філософська теорія знання. Львів, 2000. 296 с.
19. Просяник О.П. Наукова концепція Ф. де Соссюра: досвід реінтерпретації. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Prosianyk_Oksana/Naukova_kontseptsiia_F_de_Sossiura_dos_vid_reinterpretatsii/#comments
20. Рікер Поль. Історія та істина. Київ: КМ Academia: Пульсари, 2001. 393 с.
21. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем Західної Європи: інституційний вимір. Львів: Тріада плюс, 2004. 392 с.
22. Русяєва Т. Г. Діалогова епістемологія в умовах сучасного розвитку науки. Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія. 2010. № 1. С. 95-98. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnau_f_2010_1_25
23. Самардак М. М. Філософія науки. Напрями, теми, концепції: навч. посіб. Київ: Парапан, 2011. 203 с.
24. Сарапін О. Герменевтика в контексті релігієзнавчих досліджень. Дисциплінарне релігієзнавство. Колект. монографія. Київ, 2009, С.202-211. http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/43988/2009_1s_20.pdf?sequence=1
25. Фареник С. Логіка і методологія наукового дослідження. Київ: УАДУ, 2000. 340 с.
26. Філософський енциклопедичний словник / Гол. ред. кол. Шинкарук В. І. Київ: «Абрис», 2002. 744 с.

Тема 9. Методологічний плюралізм неklasичного і постнеklasичного періоду розвитку науки

1. Синергетична методологія дослідження у природничо-наукових і гуманітарних дисциплінах (Г. Хакен, І. Пригожин, І. Стенгерс).
2. Феноменологічна методологія науки Е. Гуссерля та М. Мерло-Понті.
3. Інтуїтивізм і його внесок у розвиток науки (А. Бергсон, М. Лоський).
4. Методологічний плюралізм у філософії постмодернізму (Ж. Дельоз, Ж. Дерріда, Ж.-Ф. Ліотар).

Методичні вказівки до практичного заняття: розглянути зміст наведених нижче понять, здійснити аналіз питань плану на основі рекомендованої джерельної бази, за потреби здійснити їх конспектування; дати відповідь на поставлені контрольні питання; виконати наведені до теми завдання.

Ключові поняття: системний аналіз, хаос, порядок, біфуркація, флуктуація. людина, індивід, феномен, феноменологія, інтерсуб'єктивність, інтенціональність, «життєвий світ», постмодернізм, деперсоналізація, деконструктивізм, свобода людини, свобода волі, відповідальність, множинність людського буття, культура повсякденності.

Методи опрацювання навчального матеріалу і літератури: аналіз, синтез, узагальнення, формалізація, логіко-історичний метод, метод порівняльного (компаративного) аналізу, герменевтичний метод, феноменологічний метод, структурно-функціональний метод.

Поточні завдання до індивідуальної і самостійної роботи:

1. Розкрийте особливості наукових класифікацій у контексті реалізації методології системного аналізу.
2. Проаналізуйте етапи системного аналізу у різних наукових дисциплінах: постановка проблеми, вироблення завдань, формулювання критеріїв, генерування альтернатив.
3. Розкрийте специфіку застосування методології системного аналізу в галузі гуманітарних дисциплін.
4. Проаналізуйте особливості використання методології системного аналізу в галузі природничих дисциплін.

5. Проаналізуйте у контексті дисциплін природничого спрямування процеси самоорганізації у відкритих (дисипативних) системах.
6. Поясніть застосування принципів ймовірності, випадковості і багатомірності соціальних систем у площині підготовки наукового дослідження.
7. Проаналізуйте концепти інтенціальності, інтесуб'єктивності і «життєвого світу» на основі праць засновника феноменології Едмонда Гуссерля.
8. Розкрийте розуміння концептів Іншого і Чужого у контексті феноменологічної парадигми гуманітарного знання.
9. Проаналізуйте етапи і механізми інтуїтивного підходу до наукового пізнання.
10. Розкрийте сутність методології інтелектуальної інтуїції в інтерпретації Рене Декарта.
11. Розкрийте розуміння творчого імпульсу у контексті праць Анрі Бергсона.
12. Проаналізуйте зміст концепту «смерті автора» Ролана Барта у контексті постмодерністській методології наукового пізнання.

Основна література:

1. Ковтун Н. М., Заглада В. М. Філософія науки (для магістрантів фізико-математичного факультету). Навчально-методичний посібник. Житомир, 2019. 40 с.
2. Ковтун Н. М., Стародубець В. О. Філософія науки. Навчально-методичний посібник для магістрантів. Житомир, 2018. 52 с.
3. Кузь О.М., Чешко В. Ф. Філософія науки: навчальний посібник. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 172 с.
4. Максюта М.Є., Соколова О.М., Філософія науки: гуманітарно-педагогічний синтез. Монографія. Київ: Гельветика, 2023. 316 с.
5. Петрушенко В. Л. Філософія і методологія науки: навчальний посібник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2016. 184 с.
6. Семенюк Е., Мельник В. Філософія сучасної науки і техніки : підручник. Вид. 3-тє, випр. та допов. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 364 с.
7. Філософія науки: підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2018. 255 с. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Phil-science.pdf>
8. Філософія науки та інноваційного розвитку: навчальний посібник / за ред. Л. Чекаль. Київ: Міленіум, 2017. 952 с.

Додаткова література:

1. Анісімов І. О. Синергетика. Київ: Київський ун-т, 2014. 511 с.
2. Білоус В. С. Синергетика і самоорганізація в економічній діяльності: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2007. 371 с.
3. Бойко-Бойчук Л. Синергетичний підхід. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2011. с. 664.
4. Бойченко М. І. Системний підхід у соціальному пізнанні: ціннісні та функціональні аспекти. Монографія. Київ: ПРОМІНЬ, 2011. 320 с.
5. Богачов А., Ваховська Н., Кебуладзе В. Феноменологічне мислення в українських термінах. Філософська думка. 2019. № 4. С. 114–118.
6. Бодріяр Ж. Символічний обмін і смерть. Львів: Кальварія, 2004. 376 с.
7. Вальденфельс Б. Вступ до феноменології; [переклад з німецької Марії Култаєвої]. Київ: Альтерпрес, 2002. 176 с.
8. Гусерль Е. Досвід і судження. Дослідження генеалогії логіки / Пер. і післямова В.Кебуладзе. Харків.: Фоліо, 2018. 372 с.
9. Гусерль Е. Ідеї чистої феноменології і феноменологічної філософії: Кн. 1. Загальний вступ до чистої феноменології; пер. з нім. і ком. В.Кебуладзе. Харків: Фоліо, 2020. 348 с.

10. Епістемологія та методологія наукового пізнання: практикум / укладач: Наталія Ковтун. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 112 с.
<http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/44471>
11. Історія філософії. Словник / За ред. В. Ярошовця. Київ: Знання України, 2006. 1200 с.
12. Кремень В. Г. Синергетика і освіта: [монографія]; ред.: В. Г. Кремень; Нац. акад. пед. наук України. Київ: Ін-т обдаров. дитини, 2014. 347 с.
13. Кустовська О.В. Методологія системного підходу та наукових досліджень. Курс лекцій. Тернопіль, 2005. 124 с. https://library.wunu.edu.ua/files/EVD/kl_mspnd.pdf
14. Лук'янець В.С. та ін. Сучасний науковий дискурс: оновлення методологічної культури: Монографія. Київ, 2000. 304 с.
15. Мерло-Понті Моріс. Феноменологія сприйняття. Пер. з фр., післямова та прим. О. Йосипенко, С. Йосипенко. Київ: Український Центр духовної культури, 2001 552 с.
16. Неліпа Д. Системний аналіз в політології: теорія, методологія, практика. Київ: Центр учбової літератури, 2011. С.90-91.
17. Неліпа Д. Специфіка системного аналізу як методу політології. Політичний менеджмент. 2011. № 3. С.43-51. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/nelipa_spetsyfika.pdf
18. Ротаньова Н. Системний аналіз методів евристичного навчання математики. Педагогіка вищої та середньої школи. 2016. Вип. 47. С. 190 – 196.
19. Синергетичне світобачення: наукові і педагогічні аспекти / ред. Н. В. Кочубей. Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. 177 с.
20. Системний аналіз складних систем управління: Навч. посіб. / А.П. Ладанюк, Я.В. Смітюх, Л.О. Власенко та ін. Київ: НУХТ, 2013. 274 с.
21. Спиця Н. В. Проблеми методології дослідження процесів самоорганізації суспільства. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2010 Вип. 41. С. 178 – 193.
22. Спільник І. До питання системності і економічного аналізу. Економічний аналіз. 2008. №2 (18). С. 15 – 22
23. Таценко Н.В. Синергетика як методологічна основа сучасних філологічних досліджень. Філологічні трактати. 2016. № 2.Том 8. С. 151-159.
24. ТОКОВЕНКО О.С. Сучасна політична епістемологія: між постпозитивізмом і класичною гносеологією. Грані. 2016. № 8 (136) серпень С.70-76.
25. Фуко Мішель. Археологія знання. Київ: Основи, 2003. 326 с.
26. Фуко Мішель. Проблеми методу: Інтерв'ю з Мішелем Фуко. Після філософії: Кінець чи трансформація? Київ: Четверта хвиля, 2000. С.94-109.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Rorty_Richard/Pislia_filosofii_Kinets_chy_transformatsiia7.pdf
27. Чабан В. Г. Методологічні аспекти системного дослідження наукових проблем. 2009. С.593-599. <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/da4db1f0-a6d7-4eaa-8948-ac7f7441d844/content>

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література:

1. Ковтун Н. М., Заглада В. М. Філософія науки (для магістрантів фізико-математичного факультету). Навчально-методичний посібник. Житомир, 2019. 40 с.
2. Ковтун Н. М., Стародубець В. О. Філософія науки. Навчально-методичний посібник для магістрантів. Житомир, 2018. 52 с.
3. Кузь О.М., Чешко В. Ф. Філософія науки: навчальний посібник. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 172 с.
4. Максюта М.Є., Соколова О.М., Філософія науки: гуманітарно-педагогічний синтез. Монографія. Київ: Гельветика, 2023. 316 с.
5. Петрушенко В. Л. Філософія і методологія науки: навчальний посібник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2016. 184 с.
6. Семенюк Е., Мельник В. Філософія сучасної науки і техніки : підручник. Вид. 3-тє, випр. та допов. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 364 с.
7. Філософія науки: підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2018. 255 с. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Phil-science.pdf>
8. Філософія науки та інноваційного розвитку: навчальний посібник / за ред. Л. Чекаль. Київ: Міленіум, 2017. 952 с.

Додаткова література:

1. Абатуров О.Є., Нікуліна А.О. Академічна доброчесність – основна інституційна цінність. *Академічна доброчесність: виклики сучасності: збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян* (Республіка Польща, Варшава, 28.01–08.02. 2019). Варшава, 2019. С. 117-123.
2. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: колективна монографія за заг. Ред. Н.Г. Сорокіної, А.Є.Артюхова та ін. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
3. Білецький І. П. Філософія науки: навч. посіб. Харків: ХНЕУ, 2005. 128 с.
4. Гелнер Ернест. Розум і культура. Історична роль раціональності та раціоналізму / Пер. з англ. Сергія Савченка. Київ: НВ "Акта", 2004. 298 с.
5. Гончаренко С. Етика науки і етичний кодекс ученого. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти.* 2011. №. 2. С. 3-12.
6. Данилова Т.В., Сторожук С.В., Горбатюк Т.В. Філософія науки та інноваційного розвитку: навч.-методичний посібник. Київ: "Comp©company", 2014. 782 с.
7. Добронравова І. С. Філософія та методологія науки : підручник для вищ. навч. закладів. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2008. 223 с.
8. Епістемологія та методологія наукового пізнання: практикум / укладач: Наталія Ковтун. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 112 с. <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/44471>
9. Історія філософії. Словник / За заг. ред. В. І. Ярошовця. Київ, 2006. 1200 с.
10. Ковтун Наталія. Методологія наукових досліджень. Навчально-методичний посібник для магістрантів спеціальності 033 Філософія. Видання 2-ге, доповнене і доопрацьоване. Житомир, 2024. 130 с. <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/39719>
11. Ковтун Н. Дегуманізація науки як актуальна соціогуманітарна проблема сучасності. *Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення: зб. наук. праць.* Житомир: Видавничий центр ЖДУ імені Івана Франка, 2018. С.29-31. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/27822/1/zbirnyk18.pdf>
12. Ковтун Наталія. Дегуманізація наукового і освітнього простору в умовах транзитивності сучасного суспільства. *"Глобалізований світ: випробування людського*

- буття*": Міжнародна науково-теоретична конференція, 6-7 жовтня 2017 року: [матеріали доповідей та виступів] / редкол. М. А. Козловець та ін. Житомир: Вид-во Євенок О. О., 2017. С. 324 – 329.
13. Ковтун Н. М. Людство як суб'єкт наукового пізнання і соціальної відповідальності у філософії Ганса Йонаса. *Вісник гуманітарних наук*. 2025. № 7. URL: <https://h-visnyk.com.ua/index.php/home/article/view/61>
  14. Ковтун Н. М. Свобода наукового пізнання в умовах соціальної невизначеності: епістемологічні та методологічні аспекти. *Перспективи*. 2025. № 2. С. 23-30.
  15. Ковтун Н. М. Свобода наукового пошуку і соціальна відповідальність науковця у контексті викладання суспільних і природничих дисциплін. *Modern Methods of the Training of Social Sciences Students: Trends and the European Experience. Scientific and Pedagogic Internship*. (January 20-February 28, 2020). Baia Mare (Romania), 2020. С. 9-13. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/32651>.
  16. Колесников О. В. Основи наукових досліджень. 2-ге вид. випр. та доп. навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 144 с. URL: http://www.immsp.kiev.ua/postgraduate/Biblioteka_trudy/
  17. Кримський С. Запити філософських смислів. Київ: ПАРАПАН, 2003. 240 с.
  18. Лук'янець В.С. та ін. Науковий світогляд на зламі століть: Монографія. Київ: ПАРАПАН, 2006. 288 с.
  19. Лук'янець В.С. Світоглядні імплікації науки. Київ: ПАРАПАН, 2004. 408 с.
  20. Лук'янець В.С. та ін. Сучасний науковий дискурс: оновлення методологічної культури: Монографія. Київ, 2000. 304 с.
  21. Методологічні основи філософської антропології: практикум / укладач: Наталія Ковтун. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 96 с. <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/44470>
  22. Охріменко Л.В. Наукова творчість: можливість гуманістичного виміру. Мультиверсум. Філософський альманах. 2007. Вип. 62. С. 104-112.
  23. Поліщук О. П. Інтуїція. Природа, сутність, евристичний потенціал: [монографія]. Київ: Видавництво ПАРАПАН, 2010. 228 с.
  24. Поліщук О.П. Постнекласична наука: соціально-гуманітарний поворот. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2010. №. 53. С. 3-7.
  25. Ратніков В. С., Макаров З. Ю. Історія та філософія науки. Хрестоматія. Вінниця, 2009. 416 с.
  26. Роджерс Е.М. Дифузія інновацій / пер. з англ. В. Старка. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. 591 с.
  27. Рубанець О.М. Інформаційне суспільство: когнітивний креатив постнекласичних досліджень: Монографія. Київ: ПАРАПАН, 2006. 420 с.
  28. Самардак М. М. Філософія науки. Напрями, теми, концепції: навч. посіб. / Київ: Парапан, 2011. 203 с.
  29. Семенюк Е. П. Філософія сучасної науки і техніки: [підручник] / Едуард Семенюк. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2012. 305 с.
  30. Філософський енциклопедичний словник / Гол.ред. кол. Шинкарук В.І. Київ: "Абрис", 2002. 744 с.
  31. Штанько В.І. Філософія і методія науки: підручник для аспірантів всіх спеціальностей. Харків: ХНУРЕ, 2017. 180 с. URL: <https://openarchive.nure.ua/entities/publication/8dbc1f7e-6c9b-42ec-b23c-0e07d18a969c>
- Інтернет-ресурси:**
1. Бібліотека Житомирського державного університету імені Івана Франка. URL: http://irbis.zu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_11/cgiirbis_64.exe
  2. Бібліотека українських підручників. URL: <http://pidruchniki.ws/>
  3. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського URL: <http://nbuv.gov.ua/node/554>